

УДК 336.221.4

О.А. Чала

аспірант
Класичний приватний університет**СУЧАСНА ПОДАТКОВА СИСТЕМА: ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

У статті висвітлено значення Податкового кодексу України як символу розбудови саме інноваційної системи оподаткування. Узагальнено розвиток системи оподаткування України за такими етапами: пострадянський, трансформаційний, до та після прийняття Податкового кодексу. Розкрито інноваційний характер творення сучасної податкової системи України. Розглянуто основні характеристики сучасної податкової системи на основі виокремлення формального та неформального контурів її функціонування. Підтверджено необхідність розвитку саме неформальних контурів податкової системи України.

Ключові слова: податкова система, Податковий кодекс, символ, формальний контур, неформальний контур, інновація, модифікація.

I. Вступ

Вагомою регуляторною та стимулювальною складовою держави є її податкова система. Хаотичні й короткострокові управлінські дії щодо функціонування податкової системи України стримують розвиток потенціалу регіонів та держави. Використання інструментарію управління соціально-економічним розвитком держави демонструє складність та суперечливість реальних процесів, що зумовлює потребу залучення міждисциплінарних підходів до вирішення певних соціальних та економічних проблем через систему оподаткування.

Питання розвитку та вдосконалення податкової системи досліджували такі провідні вчені, як: З.С. Варналій, Ю.Б. Іванов, Т.В. Калінеску, А.І. Крисоватий, П.В. Мельник, О.В. Покатаєва, Л.Л. Тарангул та ін. Однак лівова частка зусиль сучасної науки припадає саме на формальну частину функціонування податкової системи, тобто на фіскальні, адміністративні, правові, контрольні контури, що поступово вичерпує стимулювальний потенціал податкової системи. Зарубіжний та вітчизняний досвід підтверджує вагомість неформальної сторони оподаткування – розвиток податкової свідомості та її складових, тому розвиток сучасної системи оподаткування, характер якого мінливий (найчастіше модифікований) та динамічний, на основі виокремлення формального й неформального контурів є актуальним питанням сьогодення.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити сучасні інноваційні тенденції творення податкової системи держави в контексті формальних та неформальних контурів її функціонування, символом яких став Податковий кодекс України.

III. Результати

Під контуром у цій статті маються на увазі лінії, точки якої рівні за виміром, як у картографії. У контексті системи оподаткування контур досліджується як лінія, що будується з окремих значень координат певних показників – характеристик платників податків (їх доходи, рівень ризику тощо). Максимально наближені один до одного контури демонструють значну різницю між платниками податків (наприклад, у доходах) і навпаки, оскільки чим ближчі контури один до одного, тим більший кут нахилу між ними. Якщо контури малопомітні чи відсутні, то характеристики платників податків близькі за значенням. Цей підхід дає змогу згрупувати платників податків за принципово новими критеріями й достеменно визначити потребу у формальному чи неформальному підкріпленні певного контуру податкової системи.

У цій статті ми розрізняємо формальні та неформальні контури податкової системи України. До формальних податкових контурів зараховуємо історично сформовані та встановлені законодавчо податкові дії або умови, що задовольняють певну складену податкову форму прояву даних дій або умов. Більша частина роботи при оподаткуванні суб'єктів господарювання демонструє свій формальний характер, що зумовило стрімкий розвиток концепції витрат на адміністрування податків. Згідно із зазначеною концепцією, фіскальна ефективність податкової системи враховує не тільки фіскальні доходи, а й витрати на їх адміністрування, які можуть значно перевищувати податкові надходження. Цей аспект ураховано в Податковому кодексі, особливо при спрощенні місцевих податків, більшість з яких була для податкової системи України формальністю. Сьогодні активно досліджують і враховують аспекти таких неформальних податкових

видатків, як час роботи працівника та його емоційне перенавантаження, хвилювання, які відволікають його від основних професійних завдань.

Результати прикладних досліджень підтверджують, що на передній план виходять неформальні контури функціонування податкової системи держави, зокрема, етика податкових службовців, податкова свідомість платників податків, податкова культура та суспільна відповідальність.

Виокремлення й розвиток неформальних контурів сучасної податкової системи в контексті формування єдиного податкового простору пов'язані з безліччю проблем (податково-фінансова неосвіченість населення, небажання суб'єктів господарювання залишитися без державної підтримки, хибні моральні цінності та якості населення, егоїстичність бізнесу, відсутність суспільного мислення й відповідальності, нерозвиненість громадськості тощо). Звісно, без розбудови інституту податкового виховання платника податків та державного службовця організаційно-структурні вдосконалення податкової системи будуть малоефективними.

Тобто вдосконалення податково-бюджетних механізмів та розвиток бюджетного ін-

струментарію, які не будуть підкріплені стійким податковим усвідомленням цієї потреби, не дадуть очікуваного ефекту. Формальні та неформальні контури функціонування сучасної податкової системи поєднуються через податковий символізм, яскравим представником якого став Податковий кодекс.

Розробка, обґрунтування та впровадження сучасного символу інноваційного розвитку податкової системи України – Податкового кодексу – вже 10 років об'єднує та цілеспрямовує дії провідних фахівців з економіки, суб'єктів господарювання, владу й населення в питаннях адаптації новітніх нормативів до реальних умов існування соціально-економічної системи держави.

Податковий кодекс з перших моментів його обговорення та розробки став символом початку формування нового єдиного податкового простору в державі, в якому, нарешті, вирішаться питання узгодженості інтересів, що формуються в процесі функціонування відносин держави й платників податків у контексті сучасного соціально-економічного розвитку України та її регіонів.

Узагальнюючи основні етапи розвитку податкової системи України за час її незалежності, можна подати їх таким чином (див. табл.).

Таблиця

Етапи розвитку податкової системи України за час її незалежності

Етап	Нормативно-правовий супровід
Пострадянська податкова система	1991 р., Закон України "Про систему оподаткування"
Трансформаційна податкова система	1992 р., Закон України "Про податок на додану вартість"; 1993 р., Закон України "Про місцеві податки та збори"; 1994 р., модифікація Закону України "Про систему оподаткування"; 1994 р., Закон України "Державний реєстр про фізичних осіб"; 1995 р. "Вісник податкової служби України"
До прийняття Податкового кодексу	1996 р., Указ Президента України "Про утворення Державних податкових адміністрацій"; 1996 р., Указ Президента України "Питання державних податкових адміністрацій"; 1996 р., Указ Президента України "Про заходи по реформуванню податкової політики"; постанова Верховної Ради України "Про основні положення податкової політики в Україні"; 1997 р., Закон України "Про податок на додану вартість"; 2000 р., проект Податкового кодексу України; Стратегічний план розвитку державної податкової служби України на період до 2013 р.; 2003 р., Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб"; 2010 р., Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава"
Після прийняття Податкового кодексу	01.01.2011 р., Податковий кодекс України

Динамічні зміни післякодексної податкової системи налічують близько 45 законів, що враховують основні проблемні аспекти імплементації норм Податкового кодексу щодо такого [1]:

- відсутність специфічних знань у платників податків;
- внутрішні суперечності Податкового кодексу;
- неузгодженість Податкового кодексу з іншим податковим законодавством;
- неузгодженість податкового права з іншими його галузями.

Податковий кодекс втілює в собі прагнення міжсекторної взаємодії "влада – бізнес – населення" досягнути певної рівноваги у довгостроковому періоді. Проте хибною є думка, що прийняття цього законодавчого акта стане вирішенням усіх застарілих проблем суспільно-економічних відносин. Він настільки ж відповідає вимогам сталого соціально-економічного розвитку, наскільки наші норми та цінності соціальні та наскільки ми демократично розвинуті, адже в розробку Податкового кодексу вкладено величезну кількість вітчизняних знань та вмінь

різних наукових шкіл, досліджень провідних фахівців з різних галузей знань, практиків, політиків, що узагальнювали їх упродовж 10 років.

Податковий кодекс – це “відправна точка”, початок розбудови інноваційної системи оподаткування України. Під інноваційною податковою системою держави розуміємо принципово новий підхід в оподаткуванні, який буде заснований на взаємозалежності формального та неформального контурів податкової системи, ефективність функціонування яких безпосередньо впливатиме на регіональний і державний розвиток.

Податковий кодекс розглядається певною мірою як досягнутий оптимум чи соціально-економічний компроміс, з яким будуть постійно порівнювати будь-які майбутні вдосконалення оподаткування, новітні податкові технології тощо. Тобто повернення податкової системи до попереднього стану неможливе, оскільки ми перетнули точку неповернення податкової системи, якою стало прийняття Податкового кодексу.

Існуючі, вже майже систематичні, модифікації податкової системи шляхом постійного вдосконалення норм Податкового кодексу триватимуть і надалі, оскільки ніхто не відміняв динамічність регіональних та державних соціально-економічних процесів, що породжують нові вимоги до міжсекторної взаємодії “влада – бізнес – населення”. Тому намагання зупинити правотворення в оподаткуванні зараз майже неможливе, оскільки систему запущено на всіх соціально-економіч-

них рівнях держави, що породжує безліч незгодженостей та суперечностей.

IV. Висновки

На цей момент, коли ніхто: ні влада, ні платники податків – не можуть чітко сказати, яким чином покращити податковий клімат у державі, усі учасники податкового процесу відкриті для діалогу, метою якого є знаходження компромісу або балансу інтересів між державою та платниками податків. Одне можна стверджувати напевне: досвід та обсяги систематичних модифікацій податкової системи України набули стану насичення й піку свого розвитку, коли і досвід, і знання були готові до оформлення правового фундаменту інноваційної податкової системи України. Підґрунтя її, тобто Податковий кодекс, демонструє доречну та довгоочікувану інноваційність у системі вітчизняного оподаткування, тому з гордістю та з надією в душі підкреслюємо інноваційний характер розвитку податкової системи України.

Список використаної літератури

1. Інноваційна система податкового адміністрування в Україні: концепції, методи, інструменти : монографія / Ю.Г. Лисенко, П.В. Мельник, Р.А. Руденський. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 440 с.
2. Калінеску Т.В. Символи оподаткування людської економіки / Т.В. Калінеску // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 12 (6). – С. 24–28.
3. Економіка налогових реформ : монографія / под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова, Л.Л. Тарангул. – К. : Алєрта, 2013. – 432 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013.

Чалая Е.А. Современная налоговая система: инновационные процессы

В статье определено значение Налогового кодекса Украины как символа развития именно инновационной системы налогообложения. Обобщено развитие системы налогообложения Украины по следующим этапам: постсоветский, трансформационный, до и после принятия Налогового кодекса. Раскрыт инновационный характер создания современной налоговой системы Украины. Рассмотрены основные характеристики современной налоговой системы на основе выделения формального и неформального контуров ее функционирования. Подтверждена необходимость развития именно неформальных контуров налоговой системы Украины.

Ключевые слова: налоговая система, Налоговый кодекс, символ, формальный контур, неформальный контур, инновация, модификация.

Chalaya E. The current tax system: the innovation process

Stronger regulatory and stimulating part of the state is its tax system. Chaotic and short-term management actions on the functioning of the tax system of Ukraine concealed a strong potential to stimulate self-development regions and states. Using the management tools of socio-economic development of the state repeatedly demonstrates the complexity and contradiction of real processes, hence the need for the involvement of interdisciplinary approaches to address specific social and economic problems through the tax system.

A large proportion of the efforts of modern science falls on a formal part of the tax system, fiscal, administrative, legal, control circuits, which gradually exhaust the stimulatory capacity of the tax system of Ukraine. Foreign and domestic experience confirms the importance of informal taxation side – Development ethics of tax officials, tax the minds of taxpayers, tax culture and social responsibility. Therefore, the development of a modern system of taxation, the nature of which variable and dynamic, based on the separation of formal and informal circuits are current issues.

This paper investigates current trends in innovative creation of the state tax system in the context of formal and informal outlines its operation, which became a symbol of the Tax Code of Ukraine. The author confirmed the necessity of it informal outlines the tax system of Ukraine.

The Tax Code is shown as a symbol of the beginning of the formation of the new single tax area in the state, which finally resolved the issue of consistency of interest generated in the operation of relations between the state and taxpayers in the context of the current socio – economic development of Ukraine and its regions. The level of compliance with its social and economic requirements of publicans corresponds to our norms and values, and democracy in the country. Development of Ukraine generalized taxation on such stages as the post-Soviet, transformation, and to the code, after the code.

Key words: *tax system, tax code, symbol, formal outline, informal outline, innovation, modification.*